

DIPLOMAMUNKA

Ágoston Orsolya

2023

Nyíregyháza

NYÍREGYHÁZI
EGYETEM

Vizuális Kultúra Intézet

Lilith vagy nem Lilith, ez itt a kérdés?

Konzulens:
Pogány Gábor Benő
Docens
Szobrászművész

Készítette:
Ágoston Orsolya
Képalkotás BA

2023

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretném kifejezni hálámat és köszönetemet Pogány Gábor Benő, szobrászművésznék és konzulensemnek a sok segítségért, amit az elmúlt időszakban nyújtott nekem. Támogatása és bátorítása nélkül nem tudtam volna elérni eredményeimet.

Sokéves tapasztalata és szakértelme nélkül nem sikerült volna megértenem a témát olyan mélységben, amire szükségem volt. Rengeteget segített nekem a tanulmányozásaim során, és munkám során mindvégig.

Mindent megteszek, hogy a tanácsait és az értékes szakmai véleményét továbbra is szem előtt tartsam, és megpróbálom a jövőben is hasznosítani azokat.

Köszönöm, hogy a konzulensem volt, és hogy mindig a sikeremre törekedett!

Tartalomjegyzék

1. Bevezető	2
2. Lilith mítosza és története	4
2.1. A Lilith mítosz változatai különböző kultúrákban, etimológia és eredet	5
2.1.1. Lilith és Éva	8
3. Lilith a képzőművészetben	10
3.1. Lilith: Félelem, a vágy és a bűnbeesés	13
3.2. Lilith hatása a modern kultúrára az irodalom hatására	17
4. Munkaterv	18
4.1. Alapok	19
4.2. A test és anyagok	21
4.3. Negatív	26
4.4. Maszk	31
4.5. Kiöntés, kopogtatás, csiszolás	35
4.6. Festék és pigment por	37
4.7. Befejezett	38
5. Összegzés	39
6. Irodalomjegyzék	40
7. Képjegyzék	43

1. Bevezető

"Kezdetben az Úr Isten teremtette Ádámot és Lilith-et a föld porából, és belélegezte az orrlyukakba az élet lélegzetét, ugyanabból a forrásból teremtve, mindkettő a földből alakult, minden tekintetben egyenlő volt. ember volt, nem szerette ezt a helyzetet, és arra törekedett, hogy megváltoztassa azt. „

- Judith Plaskow ¹fordítása a Ben Sira ábécéből

Diplomamunkámnál a célkitűzésem az volt, hogy átadjam a pozitív és a negatív reflexiókat a szemlélőnek az alkotásom által, ami nem csak fekete és fehér, függetlenül attól, hogy a művem így készült el. A történet, amit feldolgoztam egyszerű érzelmekből álló kérdés sort vet fel, de hiába olyan egyszerű, mégis tovább gondolja az ember minden egyes feltevését ezért is a címe: Lilith vagy nem Lilith, ez itt a kérdés? William Shakespeare „Hamlet monológja”-ból a „Lenni vagy nem lenni, ez itt a kérdésre” utal a címem illetve a szobromnak a testtartása is a színdarabban szereplő bizonyos közismert kéztartás szerepel. Shakespeare ebben a művében a halál utáni lét, vagy nemlét gondolatával foglalkozik. Párhuzamba állítottam Lilith és Hamlet történetét, a kérdésfeltevés szempontjából, Lilith történetében az érzelmekre fókuszálva.

Lilith története, a mítoszokkal foglalkozó tudományág, az emberi érdeklődés egyik fő mozgatórugója, a kérdésfelvetés szempontjából, hogy Lilith vagy Éva testesíti meg a pozitív értékeket. A felvetett kérdésre számos művészeti műfajban találhatunk reflexiókat, filmes, irodalmi képzőművészeti és filmes adaptációkban egyaránt.

A mítosz, ami igazából a 21. században került oly módon napvilágra, hogy már a nevét sem kell a „főszereplőnek” szinonimákkal illetni, modernebb verziói már meghagyják lefordítatlanul a Lilith nevét, mint személynevet. A magyar Bibliában, Károli Gáspár református prédikátor „éji boszorkány” vagy „boszorkány” átirat olvasható. Korábban pedig így bukkan fel neve Izajas/ Ézsaiás könyvében: éji démon.

Végig jártam azokat a gondolatsorokat, hogy a karakter átszellemülésének mélypontjában lehetett, vagy érdemes lett volna másként cselekedni? Van a történetnek egy olyan szála,?

¹ Judith Plaskow 12
Judith Plaskow 15

ami Lilith és Éva között zajló viszály, és annak érzelmi nyomait elemzi a szereplőkben. Kutatásom a nő, mint autonóm egyén, hangulati mélypontjára/ háttérére összpontosít. Miből mi és kiből ki lett. Önmaga volt az Édenkertben? Vagy a Vörös- tengerparton teljesedett ki? Ezek a visszatérő kérdések, nyugtalanítják a témával foglalkozót. Miután jobban utánajárunk, a históriának, eszünkbe juthat, hogy ez egy híd a valóság, és a mindennapi élet között, a nő és férfi viszonyában. A kérdés, hogy a nő melyik arcát szeretné mutatni a világ felé?

Céлом annak a bizonytalan pillanatnak az érzékeltetése a szemlélő felé, amit Lilith alakja g mutatott meg nekünk, akit Éva elődjének mondanak.

Lilith története, leginkább azoknak a nőknek a szívügye, akik a feminizmusért², a himsoviniszta³ világ eltiporásában akarnak szerepet játszani. Én azonban, többet látok ebben a történetben! Azt, nőt, aki csak szimplán ki akart törni azokból a keretektől amik lelki és testi világát nem tudták kielégíteni. A hétköznapijainkban is találkozhatunk ilyen jelenséggel, amit úgy tartunk számon, hogy döntésképtelenség. Ilyenkor csak a homokóra lepergését, vagy azt az időzített bombát felrobbanását várjuk, hogy kimerjünk lépni azokból a keretektől amit a társadalmi konvenciók diktálnak nekünk. Van egy félelem, ami egyfajta szorongással tölti el a mellkasunkat, de a história segít a döntés meghozatalában, hogy azt a kerítést igenis ugorjuk át. Ne maradjunk, olyan hidak kezdetén ahol nem tudunk átjutni, kiteljesedni és önmagunkat adni.

Az érzelmek megélése és kifejezése, fontos emberi jellemző. Lilith érzelmei nem mutatnak gyengeséget, erejét az emberi sorsokon alapuló döntéshozatal bátorsága jellemzi. Az érzelmeink, legyenek azok bármilyenek, mindannyiunk életében fontos szerepet játszanak, értékelni és megélni, nem gyengeség, hanem éppen ellenkezőleg, bátorság.

² **Feminizmus:** A feminista mozgalom a 20.sz-ban a nők egyenjogúságáért (pl. szavazójog megszerzéséért) küzdő mozgalom volt, ennek a tagjait hívák feministának. A mai napig használják a kifejezést azokra, akik a nők egyenjogúságáért küzdenek

³ **Himsoviniszta:** A nőekkel szemben előítéletekkel rendelkező, a nőket lenéző

2. Lilith mítosza és története

Lehetnek propagandisztikus belemagyarázások, vagy a feminista kultusz irományai, mégis, érdemesnek tartom végig járni az alaptörténetet.

Lilith⁴ az ókori mezopotámiai és héber mitológiában az első nő volt, aki Isten által teremtetett, de miután nem engedelmeskedett, elűzték az Édenkertből. Ezt követően Lilith elhagyta Ádámot, és olyan nővé vált, aki a sötétséggel és a halállal kapcsolatos erők szimbólumává vált. Lilith azóta is az irodalomban, a művészetben és a vallási hagyományokban számos ábrázolásban megjelenik.

A héber mitológia szerint Lilith Ádám első felesége volt, akinek teremtése Isten által történt, mint Ádámé. Azonban Lilith és Ádám között feszültség alakult ki, mivel Lilith nem akart alárendelt szerepet vállalni Ádám mellett. Lilith elhagyta Ádámot és elmenekült az Édenkertből. Azóta Lilith a sötétség és a halál szimbólumává vált.

A mesék szerint Lilith sötét hajú, szárnyas nő, aki kígyóval és bagollyal jár, és a kísértőkkel, démonokkal és boszorkányokkal együtt dolgozik. A zsidó mitológiában úgy tartják, hogy Lilith az emberi gyermekek első születési időszakában rabolja el és gyilkolja meg az újszülötteket.

A keresztény kultúrában Lilith gyakran egyet jelent a gonosszal, és mint az emberi bűn és a sátáni erők szimbóluma jelenik meg. Azonban a modern időkben Lilithet gyakran az egyenjóság, az önmegvalósítás és az önrendelkezés szimbólumaként állítják be, mivel azt tartják, hogy Lilith azért hagyta el Ádámot, mert nem akart alárendelt szerepet vállalni.

Összességében Lilith mítosza egy érdekes és sokrétű történet, amely számos művészeti alkotásban, irodalmi műben és vallási hagyományban megjelenik, ezért az évszázadok során számos interpretációval találkozhatunk.

Hannelore, 1
Hannelore, 4
Hannelore 12

2.1. A Lilith mítosz változatai különböző kultúrákban, etimológia és eredet

A Lilith a héber mitológiában, és más zsidó forrásokban, például a Talmud szerint Ádám első felesége volt, aki Ádámmal együtt teremtett. A zsidó vallási irodalom legfontosabb műve a Talmud, ami egy óriási gyűjtemény. Tartalmazza történeteiket, hagyományaikat, törvényeiket és kommentárjaikat. Ez az ortodox zsidók számára egy alapvető forrás. Tartalmaz Lilithre vonatkozó részeket is, és ennek a zsidó hagyományban jelentősége van. A Talmudban található történetek és hagyományok eltérnek attól, amit a Holt tengeri tekercsek⁵ és más korai szövegek tartalmaznak. A Babiloni Talmudban⁶ Lilith az a gonosz, aki a férfiakat éjszakánként megbabonáz és kísért. Azonban ebben a gyűjteményben nincs semmilyen utalás, hogy Lilithet kapcsolatba hoznák a gyermekágyi táblákkal. A Talmud Lilithről szóló részei, nem történelmi tényeken alapuló, inkább eszmei jelentőségű módon, a zsidó hagyomány szempontjából értelmezik tovább. Lilith mítoszának megjelenése a Talmudban, bizonyíték arra, hogy fontos szerepet játszik a zsidó hagyományokban is.

1. ábra

Mordecháj Szófer-gyermekágyi tábla, rézmetszet

⁵ **Holt tengeri tekercsek:** időszámítás előtti három, illetve az utána következő első évszázadban keletkezett vallásos iratok, amelyeket egy korabeli zsidó szekta rejtett el a Holt-tenger sivatagos partján lévő barlangokban

⁶ **Talmud:** A Talmud a posztbiblikus zsidó irodalom legnagyobb és egyértelműen legfontosabb, tematikus rendszerbe foglalt gyűjteménye, a zsidóság enciklopédiája

1. ábra: <https://www.szombat.org/archivum/huc-lilit>

Molnár,31

Molnár,32

Vermes, 10

Az Asszír és Babilóniai mitológia azt állítja, hogy lázadó szellemek közé tartozott. Egyébként ezek a szellemek szerepelnek a „Gilgames eposz”⁷-ban.

A sumér mitológia szerint ő egy ősi sumér démoni lény, aki a Hold istennőjének a jobb keze, akit Innának, hívtak.

A Kopt keresztények, Lilitet nem tartják isteni entitásnak, inkább démoni lényként tekintenek rá, aki kísértést okoz.

A zsidó kabbalisztikus hagyományban azért vált sötét anyává, mert a káoszt, az örökkévalóságot és a transzcendensséget fogadta magába, ezért a sötét veszélyes nő, mitikus alakká válik.

Az újkori okkultizmusban, és szimbolizmusban, női erőt, az önállóságot, a szenvedélyt, a változást és az újjászületés szimbolizálja.

A kereszténységben, mitológiában, nincs kiemelt szerepe, de az apokrifírásokban ⁸("Vita Adae et Evae" és a "Testament of Solomon") találunk utalásokat. Ezoterikus hagyományokban sokkal, nagyobb erővel bír, mint a hagyományos vallásokban. Itt a női erőt, termékenységet és még a változást szimbolizálja.

Ennek a lénynek az alakja, a mitológiában és más vallási szempontból fontos írásokban, számos értelmezést kapott. Története vitatott, a mitológiát kutatók számára, de egyben számos érdekességet hordoz a vallástörténetek számára is.

⁷ **Gilgames eposz:** Uruk epikus ciklus legismertebb és legfontosabb mitológiai eposza. Ennek darabjai a Gilgames és Agga, Gilgames és Humbaba, Gilgames és az égi bika, Gilgames, Enkidu és az alvilág, Gilgames halála

⁸ **Apokrif írások:** A katolikus szóhasználatnál apokrifek, protestáns szóhasználatnál pszeudoepigrafák a bibliai könyvekhez hasonló zsidó és keresztény iratok

Judith Plaskow 2
Judith Plaskow 7
Judith Plaskow 11

Ben Sira Ábécéje zsidó apokrif szöveg, amelyben Lilith is szerepel. Több mint kétezer éves írás, Kr. előtt 200 körül íródott. Ben Sira, egy zsidó bölcs, aki az ókori Jeruzsálemben élt és a tanításait tartalmazza a könyv. Lilit re vonatkozó rész:

"Lamed. Lilith, a szörnyű asszony, lakozik a sivatagban és az erdőkben, és olyanokat keres, akik magukat a fölényeseknek érzik."

Ez a szöveg, a nők szerepéről és a házasságról szól. Lilith ábrázolása eltérő a modern keresztény hagyományokban és az ókori zsidó hagyományokban használtaktól. Itt Lilith ijesztő és gonosz nőként szerepel, aki a természetben lakik és nagy veszélyt jelent az emberekre, különösen arrogáns a férfiakkal szemben. Ebben a szövegben ő az első nő, akit a mindenható teremtetett, de mivel engedetlen volt Ádámmal szemben, elhagyta őt, és gonosz spirituszként tért vissza, ezzel megfélemlítette az embereket.

Azok a kéziratok, amit Holt tengeri tekercseknek egy csoportjaként, a kurmáni kéziratok néven, a Holt tenger partján találtak, vannak Lilithre vonatkozó fejezetei, ahol veszélyes nőként jellemzik. Ez a tekercs javasolja, hogy használjanak védelmi formát, hogy gyermekeiket és magukat is megvédjék támadásaitól. Egy másik tekercs is szintén rá utal, ahol ő a halál szimbóluma.

2. ábra Ben Sira Ábécéje

⁹ 2. ábra: <https://www.youtube.com/watch?v=ehihVFmM85Y&t=856s>

2.1.1. Lilith és Éva

3. ábra Felegyenesedett kigyó, Furtmeyr-biblia, Regensburg 1475 után¹⁰

Helytelen lenne kijelenteni azt, hogy Lilith jobb lett volna, mint Éva, vagy akár fordítva. Történeteinek összetettsége és jelentősége miatt nem lehet egyszerűen csak összehasonlítani őket. Más-más kulturális és vallási hagyományhoz kapcsolódnak történeteik, ahol a szerepük a jelképeességük és jelentősége is eltérő. Az Ószövetségi teremtéstörténetben, Éva a bűnbeesés szimbóluma, míg a zsidó folklórban Lilith, a szabadgondolkodású, erőszakos és az egyenjogúság jelképe. Mind a kettő nőalak, mitikus és szimbolikus jelentőségű. Nem azonosak történeteik a valóságban élő nők életével és tapasztalataival. Kultúránkban és társadalmunkban élő női szerepekről és identitásról és arról hogyan látjuk és értelmezzük azokat, mást és mást gondolhatunk. Mivel különböző szerepeket töltenek be, különböző hagyományokban, vonásaik közősek. Mindkét nőalak fontos szerepet játszik az emberiség történetében, Éva és Lili történeteik mindkettőt összekapcsolják Ádámmal, az első emberrel, és az ő szerepével a teremtésben. Mind a ketten jelképezik az erőt, a szabadságot. Bár az Éva és Lili történetekben eltérő karaktereket képviselnek, mindkettő erőteljes, önálló és intelligens entitás. Mint az előbb említettem Éva a bűnbeesés, a kísértés szimbóluma, addig Lilith az erőszakos, szabadgondolkodású és az egyen jogúság jelképe. De mindkettő a női identitás kifejezésének fontos szimbólumai. Történeteik megértése, fontos a kultúránk megismerésének szempontjából.

¹⁰ 3. ábra: <http://wangfolyo.blogspot.com/2020/06/lilith-es-a-draconcpes.html>

Valójában, fontos az emberi létezésben, hogy képesek legyenek az emberek önállóan gondolkodni, saját döntéseket hozni és saját életüket irányítani. A bűnbeesés történetében Éva is saját akaratából döntötte el, hogy eszik a tiltott gyümölcsből. Lilith is eldöntötte, hogy a saját útját akarja járni. Az archaikus időkben, a társadalmi szerepek és a hagyományos nemi szerepek szigorúan meghatározottak voltak, és az embereknek nem volt szabad elhagyni, vagy megsérteni ezeket a szerepeket. Szabadságvágyuk és önálló gondolkodásuk ütközhetett a hagyományos normákkal és értékekkel.

Az ő történetük is azt mutatja, hogy az emberi lét nem korlátozódhat szigorú szerepek és normák betartására, hanem az önálló gondolkozás és szabadság keresése elengedhetetlen a fejlődéshez és az életminőség javításához. Így a probléma nem a saját gondolatok és döntések voltak, hanem az, hogy az általuk vállalt szerepek nem illettek bele a korabeli normákban.

3. Lilith a képzőművészetben

Változatos és sokoldalú képet mutat, mivel a mitológiai és vallási hagyományokon túlmenően, sok kulturális, pszichológia és feminista értelmezés is megjelenhet a figurával kapcsolatban.

Lilit a képzőművészetben, és az ő ábrázolása azzal a funkcióval bírhat, hogy megjelenítse a feminin szerepeket, illetve a női identitáskülönböző aspektusait mutatja. Például, szimbólikusként jelenhet meg a női önállóság, erélyesség és szabadság megtestesítésében.

4. ábra Richard Callner, Szeretők, Lilit születése 1964

Lilith ábrázolása, a nőiesség különböző formáinak bemutatására lehet alkalmas. Nőies archetipusokon a női sötétséggel, árnyékkal és a misztikummal kapcsolatba hozható, ezért akár teljesen egységes kiindulópont is válhat belőle a képzőművészetben. Figurája lehetőséget ad, hogy a művészek az erőszakot és az elnyomást, szenvedést és fájdalmat megjelenítsék. Ezeknek az ábrázolásoknak az lehet a célja, hogy figyelmünket felhívják az erőszak és az elnyomás áldozatainak sorsára és az általuk elszenvedett traumákra, fájdalmakra. A különböző szerepeket tölthet be a képzőművészetben, lehetőséget adnak a női identitáskülönböző formáinak bemutatására, az elszenvedett traumák megjelenítésére, valamint lehetőséget ad a női szabadság és az önállóság szimbolizálására. Számos kultúrában megjelent az a szimbolikus nőalak, akinek a története századokon át sokszínű volt. Ő az önállóság, a szabadság és az erő megtestesítője, akit számos kultúra művészeit inspirálta. Különböző művészeti ágakban pl. ágakban

¹¹ 4. ábra: <http://www.aranylaci.hu/lilit/Lilith.pdf>

pl. festészet, szobrászat és grafikai illusztrációk formájában jelenítették meg a mitikus nőalakot. Ábrázolják természeti és a démoni elemekkel.

Ezek a műalkotások, gyakran sötét hangulatot és rejtelmet sugároznak, de olykor erős szexualitással is megjelenhet egy adott mű.

Legelterjedtebben a festészetben, mint művészeti ágban jelenik meg Lilith, az értelmezés igen széles skáláján.

Magyarországon található egy „Lilith Öröksége művészcsoporth” amit 2011-ben alapítottak, Fajgerné Dudás Andrea, Kusovszky Bea, és Oláh Orsolya, akik a Képzőművészeti Egyetemen, festőszakán tanultak.

5. ábra Fajgerné Dudás Andrea Júlia: Önarckép anyaként, 2016

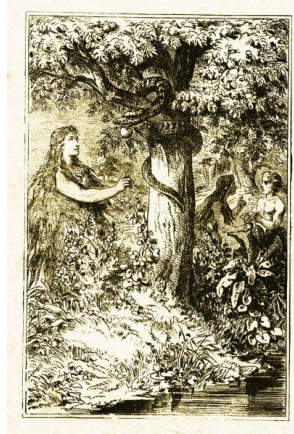
Drozdik Orsolya mesterüktől, akinek a feminista koncept művészetét vették alapul. Az Önreflexión, patriarchális jegyeken túl a feminista nézeteket interdiszciplinaritását multimédiás jegyekkel egészítik ki. Három festőnő, akik fotó-, videó-, vagy akár performansz formában is alkotnak

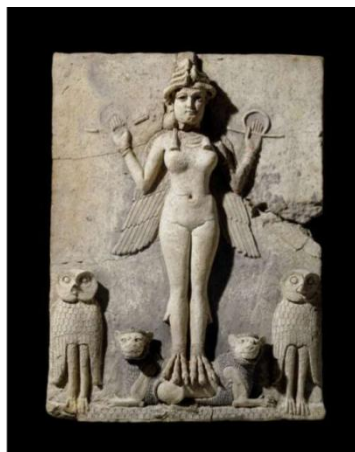
6. ábra Lilith öröksége: Tiszta kezekben, 2016 performansz

¹² 5..ábra, 6.ábra: <https://cdn.hvgblog.hu/amu/archive/m2016041.pdf>

Továbbá különböző művészeti ágakban, grafikában-, szobrászatban-, is fellelhető Lilith mint szimbólum vagy az általuk megvalósított arc.

7. ábra, Lilith, illustration, Carl Poellath from 1886¹³

8. ábra Régi babiloni Éj Királynője emléktábla. Dél-Irak, Kr.e. 19–18.

9. ábra Polgár Botond-Lilith, nagyharsányi mészkő, 2011

13

7. ábra: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lilith_\(Carl_Poellath\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lilith_(Carl_Poellath).jpg)

8. ábra: <https://www.britishmuseum.org/blog/introduction-feminine-power>

9. ábra: <https://polgarbotond.com/lilith/>

3.1. Lilith: Félelem, a vágy és a bűnbeesés

„Ádám első asszonya!
Ajánlom, óvakodj pompás hajától,
mellyel, mint páratlannal kérkedik;
ha egy legényre rátekeredik,
onnét az egyhamar már el se lábol.”

- MEFISZTÓ, Goethe-Faust

Bebizonyosodott számomra kutatásom során, hogy hiába egyfelé húz ennek a mitológiai személynek a mondanivalója mégis annyiféleképpen meglehet fogni ezt a történetet akár festményről, szoborról, vagy egyéb képzőművészeti irányzatról beszélünk.

Választott témámat alátámasztva szeretnék bemutatni és véleményemet adni az adott képzőművész alkotásáról.

Kezdetben leginkább félelem miatt lakottak példának okán a gyermekági halállal kapcsolatban azt hitték, hogy Lilith az aki elviszi a kisfiúkat álmukban ezért gyermekági táblákkal és amulettekkel védték szeretteiket.

10. ábra Lilith elleni amulett, készítője ismeretlen, i.e. 1750 körül

¹⁴ 7. ábra: Képkivágás <https://www.facebook.com/csanyi5/videos/bibliai-n%C5%91k-lilith-szunyogh-szabolcs-el%C5%91ad%C3%A1sa/2578992235655024/>

11. ábra John Collier "Lilith" 1887

John Collier, brit festő, Lilithje a Viktoria-kori időszakban készült, amikor a szexualitás és a meztelenség elég gyakran, vagy burkoltan, de jellemzően volt jelen a képzőművészetben. A kép középpontjában Lilith található aki meztelenül áll, testén csak a kígyó feltekeredését látjuk. Vörös és dús, hullámos a haja, arca pedig határozott. Homályos sötét erdőt láthatunk a háttérben, amely a felsorolt szimbólumokat dominánsá teszi.

Az ábrázolások szokatlan módja az, hogy Lilithet meztelenül jelenítik meg, ahol a kígyó tovább hangsúlyozza az érzéki és természetfeletti vonásokat.

Ma ez a mű Southportban található, az Atkinson Művészeti Galériában

¹⁵ 8. ábra: [https://en.wikipedia.org/wiki/Lilith_\(painting\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Lilith_(painting))

12. ábra Gabriell Dante Rosetti „Lady Lilith” 1866-1868

„Vigyázz! . . mert minden nőt felülmúl tincsei varázslatában, és amikor egy fiatal férfi nyakába fonja őket, soha többé nem engedi szabadon.”

-Goethe, Faust

Gabriel Dante Rossetti, 1866-ban készítette „Lady Lilith” című festményét. A mű mögötti történet azonban érdekes: eredetileg Rossetti felesége, Elizabeth Siddal, a festő modellje volt, de miután Siddal meghalt, Rossetti új modellt keresett. Az új modell, Fanny Cornforth, aki korábban prostituált volt, számos más Rossetti-festményen is szerepelt, és a "Lady Lilith" képe mögött egy olyan meggyőződés állt, hogy az emberi szépség és az érzékenység ideálját minden nőben megtalálhatjuk, függetlenül attól, hogy milyen a társadalmi státusza. A művész a preraffaelita¹⁷ mozgalom egyik vezető alakja volt. Rossetti a képen található nőt amazonként szerette volna ábrázolni, annak ellenére, hogy angyali jellemvonásai vannak.

¹⁶ 9. ábra: https://en.wikipedia.org/wiki/Lady_Lilith

¹⁷ Preraffaeliták: Angol író és művészcsoporth.

13. ábra Hugo Van der Goes- Bűnbeesés

Hugo van der Goes diptichonján a bal oldali képen a bűnbeesés található. A festmény középpontjában Éva áll, de mégis mind a három szereplő (Ádám, Éva és fellelhetően Lilith) tekinthetjük középpontnak. Éva jobb kezében már a beleharapott gyümölcsöt tartja, a másik kezével pedig az Ádámnak szánt almát akarja leszakítani a fáról. Velünk szemben egy gyík testű és nő fejű lény található. Érezni lehet, a képen mintha az a kígyó jellegű lény sugallná Évának azt, hogy tagadja meg Isten parancsát. Viszont egy kék szirmú virág is látható, amit kardliliomnak, Mária gyötrelmeinek virágaként ismerhetünk. Ez a növény volt fellelhető Krisztus keresztre feszítése után, amit Szűz Mária vitt a fia emlékére.

¹⁸ 10. ábra: <http://enciklopedia.fazekas.hu/tarsmu/biblia.htm>

3.2. Lilith hatása a modern kultúrára az irodalom hatására

*"A nő két dologból áll: testből és lélekből. A test a karcsú vonalak, az illat, a bőr, a haj, a kebel, a csípő, a has. A lélek a fájdalom, az öröm, a szeretet, a gyűlölet, a szenvedély, az élet, az álm, a gondolat. A test nem marad örökké, a lélek viszont az, ami örök. A test adja az érzéki vonzóerőt, de a lélek az, ami igazán vonzóvá teszi a nőt."*¹⁹

-Dr. Csernus Imre, *A nő*

„A Nő” című könyve Dr. Csernus Imrének számos női aspektust boncolgat, hogy érzelmi és pszichológiai tényezők által mire is fókuszál a nő és hogyan építi életét. Kiindulópontnak igazából ezt a könyvet is szerettem volna előtérbe helyezni mivel számos olyan leírás van benne amit tudok hasznosítani a témámmal kapcsolatban. Visszatérve a könyvre az önértékelés, szerelem, család és a jövő amit átfogó szempontok egy nő életében. Ebben a mítoszban is fellelhetőek ezek a pontok. Az író is a nők érzelmi világának összességét ismerteti velünk és ösztönöz arra, hogy mi nők ismerjük fel érzelmi igényeinket és hozzuk harmóniába az életünkkel. Főszereplőmet számos olyan élethelyzetbe bele lehet képzelni ami beleillik egy átlagos nő életébe bár ő nem egy átlagos lélek. A mai helyzetünkben már teljesen más megfogalmazást kap a történet kiindulópont pedig Judith Plaskow egy zsidó feminista nő aki a zsidó hagyományokban fellelhető Lilith történetét úgy magyarázza, hogy azért került háttérbe ez a történet mert nem fér/férte bele a patriarchális világnézetbe. Viszont rengeteg olyan történet és szimbólum található a zsidó hagyományokban, történetekben ahol férfi nem kerül előtérbe. Plaskow az egyenlőségre törekszik. De mi is az a feminizmus? Ez egy olyan filozófia és politikai mozgalom ahol a jogegyenlőséget követelnek azok az aktivista nők akik meg akarják szüntetni a nőkkel szembeni diszkriminációt. Fontos megjegyezni, hogy nem csak a nők ügyeit teszi előtérbe hanem számos olyan orientációt ahol a nemiségért küzdenek.

Talán a leghíresebb adaptáció a „LILITH MAGAZINE” amit 1976-ban alapítottak New York-ban a zsidó feminista nők számára. Célja, hogy felerősítse azokat a női hangokat, akik küzdeni szeretnének. A magazinban rengeteg művész, író, újságíró, aktivista dolgozik és írnak különböző témákról, ami a zsidó vallási hagyományokhoz, politikai aktivizmusról, identitásról, női egészségről szól nagyvonalakban. Ez a magazin ma is aktív és online felületeken is elérhető.

¹⁹ Csernus, 2
Csernus,8
Csernus,9
Judith Plaskow,31

4. Munkaterv

Fontos volt számomra, hogy a szemlélőnek egy olyan plasztikai analógiát tudjak kínálni, amely Lilith történetében fellelhető, pozitív és negatív értékeket, elgondolkodtató módon tudja megjeleníteni.

A teljes szobor térbeliségét nézve a körbejárhatóság minden szempontját figyelembe vettem. Az átéléshez szándékosan nem egy kétdimenziós festményt, hanem egy háromdimenziós műfajt választottam. Úgy éreztem, hogy így jobban ki tudom fejezni a gondolataimat. Anyagtanulmányozások során a poliésztergyantára esett a választásom, ami könnyen megmunkálható, mégis olyan bronzszerű hatást ad ami illik a témám komolyságához.

Törekedtem arra, hogy minél életszerűbb, de valamennyire dinamikus is legyen. Az anyagok, amiket használtam, befolyásolták a mondanivaló végkimenetelét, ezért az anyag tulajdonságait vettem figyelembe, amikor a kivitelezésen gondolkoztam.

A munkakörülményeim adottak voltak a Nyíregyházi Egyetem Vizuális Kultúra Intézetének egyik műtermében. Először egy alapos tervezési folyamatot végeztem el, hogy meghatározzam a szobor koncepcióját és formáját. Konzulensem utasításait betartva minden gördülékenyen ment.

4.1. Alapok

A szobor alapját az agyag adta, ami évezredek óta a legfontosabb anyaga a plasztikai megnyilvánulásoknak. Az agyag, kaolinból, kvarccsillámból, földpáttartalmú kőzetek mállástermékéből, szénsavas mészkőből, ásványokból és különböző szerves anyagokból áll. Nedvesen képlékeny, könnyen formálható. Az anyag megfelelő állaga fontos, hogy könnyen formálható legyen. A mellszoborhoz vázat készítettem, fémről, fából, drótból valamint térkitömő anyagból. Ezt képezte az agyagmodell alapját.

14. ábra

A fém talpnak a függőleges vas rúdjára rögzítettem mind a négy oldalára egy-egy fát, amire kerültek a koponyának a négy tartópontjaira kis fakeresztek. Ez arra szolgál, hogy felhordott agyagot megtartsa.

15. ábra

Miután vízzel befűjtam a fát és az itong téglát, hogy egy tapadós felületet kapjak elkezdtem az agyagot felhordani ezekre a felületekre. Beállítottam a tartó kereszteket a koponya négy pontjára (áll, tarkó, járomcsontok) és fokozatosan építtem fel a koponyáját.

16. ábra

4.2. A test és anyagok

17. ábra

Hajkorona felhordásánál törekedtem arra, hogy a finom hullámzás ki tudjon térben teljesedni. A test és a testrészek tervezésénél, tudatosan fél karos alakot terveztem. Az arcánál bejelöltem, hogy hova fog esni az orr, a száj, a szemöldök és a szem zúg. Arra törekedtem, hogy minél jobban hasonlítson a saját arcomra.

Az arc megformázása során a portrészzerűség volt a legfontosabb, hogy saját magamat lássam benne. A tervezett kinyújtott kar, ujjai között egy maszkot tart, ami az arcomról vett negatívból készült. Ezzel arra akartam utalni, hogy Lilith és Éva között sincsenek testi különbségek. A nő az nő, és az arc is ugyan az, csak más, lehet pozitív vagy akár negatív jegyekkel ellátva.

18.ábra

A szemzugba beillesztettem a szemgolyónak szánt részt majd a szemhéjait alakítottam ki. Itt már a hajtömegbővítést is elvégeztem.

19 ábra

20. ábra

A frizurájának, tincseinek részletes kimunkálásának különböző technikák közül a vajazó késnek a recés éle vált be leginkább. Minél lágyabb, egyszerűbb kisugárzású, letisztult szobrot szerettem volna végkifejletnek látni. Itt már a tekintete is felkerült a végleges állapotába.

Egyre inkább törekedtem arra, hogy egy angyali arcot kapjak.

21. ábra

22. ábra

Finom, nőies vonalak tetőpontja végett közölni akartam a szemlélővel, hogy nem csak vonásaiban, hanem kidolgozásában is az. A letisztultságot egy pohár nagyon lágy agyag és finom sörtéjű ecset használatával értem el. Ezzel a technikával sikerült lesimítottam a kiálló részeket, amit a kialakítás közben vétettem. Betömtem azokat az apró kis levegőbuborékokat, amik zavarón hatottak, így nem illettek oda.

23. ábra

Lilith mivel távozott az eleinte az általa gondolt semmiségbe, ezt a semmit a szemében tudtam érzékeltetni, hogy az írisz nem található meg a szemgolyón. Olyan érzést kelt bennünk mintha vakságban szenvedne, üres tekintete leginkább ezt mutatja.

A gipszöntés kezdő lépése, hogy egy választóvonalat kellett a szobor egyik függőleges tengelyébe helyezni, ahova műanyag lapocskákat tudtam elhelyezni. A lapok abban segítenek, hogy a negatívunk kettéválasztható, szétszedhető legyen.

4.3. Negatív

24. ábra

A negatívom elkészítésénél modellgipszet használtam, ami a szobrászat egyik legismertebb anyaga. A keverési arányokra odafigyelve, ami körülbelül 40% vízből és 60% gipszből állt. Fokozatosan szórtam a vízhez a gipszet, míg olyannyira meg nem szívta magát, hogy elkezdhettem keverni mindaddig, míg egy tejföl sűrűségű anyagot kaptam.

Fröcskölő mozdulatokkal vittem fel a gipszet alulról felfelé haladva. Ez arra szolgált, hogy az olyan mélyedésekbe is bejusson a gipsz ahová más módszerrel nem folyt volna be.

25. ábra

26. ábra

27. ábra

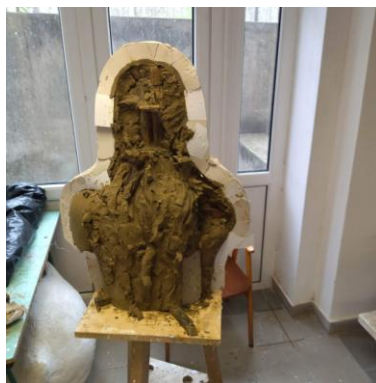

28 .ábra

Több rétegben kellett ezt a folyamatot elvégezni, hogy a megfelelő vastagságot elérjem. Körülbelül addig ameddig azok a széles műanyag választólemezek értek. Kötés után az osztófal mentén egy véső és kalapács használatával kettéválasztottuk a negatívokat. A szétszedett negatívból kikerülhetett az agyagmodell.

29. ábra

30. ábra

A negatívban maradó agyagot és vázat kivettem és rendeltetésszerűen a helyére pakoltam. A kacifántos részeinél az agyagot ahol szabadkézzel nem tudtam hozzányúlni vízzel, ecsettel mostam ki. A gipsznegatívot néhány napig száradni hagytuk.

Ugyan ezt a módszert elvégeztük a karnak készítésénél is. Az agyagból megformált karra az első réteg folyékony gipszet ecsettel helyeztem fel és hagytam, hogy megkössön, majd utána vittem fel több rétegben, míg el nem érte a megfelelő vastagságot a forma.

31. ábra

32. ábra

A test negatívok belső felületét hígított nitrolakkal kezeltem, hogy kapjak egy szigetelt felületet, erre került még egy „film” réteg ami PARTALL Coverall Film anyag., speciális választó anyag volt. Ez arra szolgál, hogy a megkötött poliészteres anyag, jól elváljon a gipsztől.

33. ábra

34. ábra

4.4. Maszk

Fontos szerepet játszott az készülő alkotásom során a maszk, amit saját arcomról készít.

A folyamatot megelőzte az, hogy egy testes krémmel (Vazelin) bekentem az arcom, és a biztonság kedvéért a szempillámra és a szemöldökömre is, ugyan úgy krémes papír zsebkendő darabok kerültek.

35. ábra

A procedúra különös odafigyeléssel járt. Konzulensem ügyelt arra, hogy az orrnyi lásmat szabadon hagyva megfelelően kikevert gipszet helyezzen fel az arcomra, ami szintén több rétegben került fel.

36. ábra

37. ábra

Az maszk körülbelül felrakás után 15-20 percet volt az arcomon és kötés közben egyre jobban melegedett fel az gipsz.

38. ábra

Ebbe a negatívba is gipszet öntöttünk, amit megelőzőtt egy szappanozás. Kevés víz hozzáadásával és egy szappanozó ecsettel fokozatosan „keverni” kellett, míg egy kemény tojásfehérje állagú anyagot nem kaptunk. Ezzel pedig a negatívot kellett bekenni kétszer-háromszor, ez a folyamat arra szolgált, hogy a negatív és a pozitív minél szebben elváljon egymástól. Kötés után a gipsznegatívot a pozitívról (36. ábra) lekopogtattam.

Kopogtatás és a javítások után a kiöntött maszkról vettünk újra egy guminegatívot, amit megelőzőtt egy osztósík kialakítása agyagból., amit szintén az elválasztó réteggel (szappanhab) vontam be.

Ez a keret arra szolgált, hogy a felvitt szilikont megtartsa így meggátolta a lefolyását. Három rétegben vontam be szilikonnal, a köztes rétegre pedig gézlapot (jobban összetartja az anyagot) helyeztem, amit szépen belenyomkodtam.

Majd poliészterből kiöntött és megkötött maszkot lefújtam matt fehér festékkel.

39. ábra

40. ábra

41. ábra

4.5. Kiöntés, kopogtatás, csiszolás

A testrészek kiöntésénél egy poliészter műgyantát használtam, ami katalizátorral (BUTANOS M-50) tudtam aktiválni. A kétkomponenses anyagot összekeverve szilárd kémiai kötést kapunk. A kötés beállásáig viszonylag rövid idő áll rendelkezésre amíg az anyag kenhető állapotban van.

Az ujjaknál nehézségekbe ütköztem, mivel tartottam attól, hogy a gipsz lekopogásánál letörnek, ezért a hüvelykujjtól a kisujjig vastag drótot építettem az öntvénybe.

Poliészteres anyagot háromszor kentem fel, a köztes rétegbe finomszövésű üvegszövet került. Hőlégfújójával kicsit felgyorsítottam az anyag kötését, így gyorsabban tudtam dolgozni.

42. ábra

43. ábra

A gipsz lekopogása először vésővel és kalapáccsal, majd fokozatosan kisebb szerszámokkal történt, mivel az apró részekbe szorult negatívot teljesen el kellett távolítani. A retusálás után kézi és gépi csiszolókat használtam a javított részek finomítására.

44. ábra

4.6. Festék és pigment por

45. ábra

Test és a kar matt fekete festékszóróval lett lefestve. Száradás után nitrolakkal kötött sötét bronz pigment porral értem el a patinázott bronzra emlékeztető hatást. Legyező mozdulatokkal vittem fel, hogy csak a megfelelő helyekre kerüljön a pigment vagyis a domború részekre és élekre.

Ez még így nagyon nyers hatást keltett, ezért grafitporból, porfestékekből és oldott méhviaszból készült pasztával kentem át a felületet. Ugyan ezt a módszert elvégeztem a karnál is

46. ábra

47. ábra

4.7. Befejezett

Lilithnek és Évának a különbségét és kapcsolatát szerettem volna a hézaggal elérni, amit a váll és az alkar kezdeténél láthatunk. Bizonytalanságot próbáltam érzékeltetni, amit amúgy fellelhetünk a történetében, amiben némely esetben a saját szociális életemet is belelátam ami az önportrémon kacsint vissza.

Képzeletemben mind a két nő gyönyörű, finom és nőies, azok az ideálok, akikkel szívesen azonosulok, ezért kaptam az alkalmon, hogy megformálhassam érzéseimet Lilith és Éva viszonylatában.

47. ábra

48. ábra

5. Összegzés

Amit eddig megtapasztaltam ennek a munkafolyamatnak az elvégzése során akár az elméleti részre akár a gyakorlati részét nézem csupa pozitív dolog ért. Új dolgokat tanultam és olvastam, ami a következő munkáimnak akár az alapját is adhatja. Jobban beleáshattam magam abba a történetbe, ami adta a diplomamunkám alapját képezte. Olyan könyveket ismerem, meg ami a világnézetemet megváltoztatta.

Gyakorlati részével pedig több lettem. Nem csak az öröm és a sikerélmények hatására, amit nem vehet most már el tőlem senki, hanem az, hogy egy olyan szakma rejtelseibe helyezhettem bele a kezem.

Bizonyára ahány ember annyi vélemény keletkezik Lilith mítoszáról, de ezt a nézetet, amit leírtam a saját kigondolásom szerint terveztem meg és gondoltam ki. Ő egy olyan nő, aki a természetfeletti és démoni énjén kívül bátorságot és megbecsülést ad. Aki ösztökél arra, hogy a rossz dolgokból is ki lehet és túl is lehet lépni.

6. Irodalomjegyzék

- [1] Lilith: Healing the Wild-Tom Jacobs,2012
- [2] Lilith – A Fekete Hold erősza, Hannelore Traugott,
Magyar kiadás dátuma: 1999; Budapest kiadó, Bioenergetic Kiadó Kft.
<http://users.atw.hu/eloadok/Fekete%20Hold.pdf>
- [3] A nő, Dr. Csernus Imre, 2008
- [4] Hagyomány gyöngyei- TALMUD KÖNYVEI, Dr. Molnár Ernő Budapest 1921
- [5] Lilith fiai,1987,Antikva kiadó
- [6] Lilith-Collier Ada Langworthy,2020, E Artnow (letöltve 2023.január 05.)
- [7] Lilith: Dark Feminine Archetype, Laurie Corzett, 2016, Schiffer Publis-
hing)<https://www.schifferbooks.com/lilith-dark-feminine-archetype-6097.html>
- [8] Vermes Géza: A qumráni közösség és a holt-tengeri tekercsek története, Budapest,
Osiris, 2005 <http://dss.collections.imj.org.il/isaiah>
- [9] Lilith: The Power of the Woman’s Spirit in the Age of Aquarius, Ed Russo, 2014 (le-
töltve 2022.december.02)
- [10] Bibliai lexikon: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-keresztien-bibliai-lexikon-C97B2/l-CA186/lilith-CA1D5/>
- [11] A Világ eredete. Lilith Öröksége Csoport. Tiszta Kezekben.- Széplaky Gerda.
2016. (Letöltve április 02.)
- [12] Lilith és feminizmus: modern zsidó ábrázolások <https://hu.eferrit.com/lilith-a-koezepakortol-a-modern-feminista-szoevegekig/>
- [13] Lilith Magazine- <https://lilith.org/>
- [14] Goethe, FAUST: <http://mek.niif.hu/00300/00389/00389.htm>, Magyar kiadás
dátuma:: 1860, Magyar kiadó: Engel Mandello és Walzel
- [15] Polgár Botond portfólió: <https://osztondij.mma-mmki.hu/portfolios/uploaded/5cc863583bc23982201170.pdf>
- [16] Judith Plaskow, The Coming of Lilith: Essays on Feminism, Judaism, and
Sexual Ethics
(https://www.researchgate.net/publication/265714183_The_Coming_of_Lilith_Essays_on_Feminism_Judaism_and_Sexual_Ethics_1972-2003_review)

- [1] Vermes Géza A qumráni közösség és a holt-tengeri tekercsek története, 2005, Osiris Kiadó
<https://www.szaktars.hu/osiris/view/vermes-geza-a-qumrani-kozosseg-es-a-holt-tengeri-tekercsek-tortenete-osiris-konyvtar-tortenelem-1998/>

Internetes források:

- [2] <https://adoc.pub/lilith-ecsetje-1-lilith-rksege-mveszeti-csoport-tiszta-kezek.html>
- [3] <https://www.milev.hu/milev1.html>
- [4] <http://mek.niif.hu/00300/00389/00389.htm>
- [5] <https://www.artsy.net/search?term=lilith>
- [6] <https://hu.eferrit.com/lilith-a-koezepakortol-a-modern-feminista-szoevegekig/>
- [7] <http://wangfolyo.blogspot.com/2020/06/lilith-es-a-draconcopes.html>
- [8] <http://www.aranylaci.hu/lilit/Lilith.pdf>
- [9] <https://hu.warbletoncouncil.org/lilith-15708#menu-11>
- [10] https://www.sefaria.org/Ben_Sira?tab=contents
- [11] <http://wangfolyo.blogspot.com/2020/06/lilith-es-a-draconcopes.html>
- [12] <http://wangfolyo.blogspot.com/2020/06/lilith-es-a-draconcopes.htm>
- [13] <http://users.atw.hu/vagnermatyas/Gotikus%20festeszeti.pdf>
- [14] <https://www.szaktars.hu/osiris/view/vermes-geza-a-qumrani-kozosseg-es-a-holt-tengeri-tekercek-tortenete-osiris-konyvtar-tortenelem-1998/>
- [15] <http://users.atw.hu/eloadok/Fekete%20Hold.pdf>
- [16] <https://www.britishmuseum.org/blog/introduction-feminine-power>
- [17] <https://polgarbotond.com/lilith/>

7. Képjegyzék

- [1] **ábra:** Mordecháj Szófer-gyermekági tábla, rézmetszet
- [2] **ábra:** Ben Sira Ábécéje (képkivágás)
- [3] **ábra:** Felegyenesedett kigyó, Furtmeyr-biblia, Regensburg 1475 után
- [4] **ábra:** Richard Callner, Szeretők, Lilit születése 1964
- [5] **ábra:** Dudás Andrea Júlia: Önarckép anyaként, 2016
- [6] **ábra:** Lilith öröksége: Tiszta kezekben, 2016 performansz
- [7] **ábra:** Lilith, illustration, Carl Poellath from 1886
- [8] **ábra:** Régi babiloni Éj Királynője emléktábla. Dél-Irak, Kr.e. 19–18.
- [9] **ábra:** Polgár Botond-Lilith, 2011
- [10] **ábra:** Lilith elleni amulett, készítője ismeretlen, i.e. 1750 körül
- [11] **ábra:** John Collier "Lilith" 1887
- [12] **ábra:** Gabriell Dante Rosetti „Lady Lilith” 1866-1868
- [13] **ábra:** Hugo Van der Goes- Bűnbeesés, diptichon
- [14] **ábra:** Saját
- [15] **ábra:** Saját
- [16] **ábra:** Saját
- [17] **ábra:** Saját
- [18] **ábra:** Saját
- [19] **ábra:** Saját
- [20] **ábra:** Saját
- [21] **ábra:** Saját
- [22] **ábra:** Saját
- [23] **ábra:** Saját
- [24] **ábra:** Saját
- [25] **ábra:** Saját
- [26] **ábra:** Saját
- [27] **ábra:** Saját
- [28] **ábra:** Saját
- [29] **ábra:** Saját

- [30] ábra: Saját
- [31] ábra: Saját
- [32] ábra: Saját
- [33] ábra: Saját
- [34] ábra: Saját
- [35] ábra: Saját
- [36] ábra: Saját
- [37] ábra: Saját
- [38] ábra: Saját
- [39] ábra: Saját
- [40] ábra: Saját
- [41] ábra: Saját
- [42] ábra: Saját
- [43] ábra: Saját
- [44] ábra: Saját
- [45] ábra: Saját
- [46] ábra: Saját
- [47] ábra: Saját
- [48] ábra: Saját
- [49] ábra: Saját
- [50] ábra: Saját